

УДК [316.614.5:316.64]–058.837

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ БАТЬКІВСЬКИХ НАСТАНОВ НА ВИБІР ПОДРУЖНЬОГО ПАРТНЕРА

Крайлюк А.І., аспірант
кафедри соціальної психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Представлені результати емпіричного дослідження щодо зв'язку батьківських настанов з особливостями обрання шлюбного партнера. Виявлений зв'язок особливостей взаємодії у батьківській сім'ї з міцністю та довготривалістю стосунків, задоволеністю шлюбним партнером у жінок та чоловіків. Констатований вплив батьківських настанов на вибір подружнього партнера та визначені можливі стратегії його прояву.

Ключові слова: *батьківські настанови, міцність стосунків, задоволеність шлюбним партнером, згуртованість, домагання, очікування.*

Представлены результаты эмпирического исследования связи родительских установок с особенностями выбора брачного партнера. Выявлена связь особенностей взаимодействия в родительской семье с прочностью и долговечностью отношений, удовлетворенностью брачным партнером у женщин и мужчин. Констатировано влияние родительских установок на выбор супружеского партнера и определены возможные стратегии его проявления.

Ключевые слова: *родительские установки, прочность отношений, удовлетворенность брачным партнером, сплоченность, притязания, ожидания.*

Krailing A.I. FEATURES OF PARENTAL ATTITUDES INFLUENCE ON SPOUSAL CHOICE

The results of empirical research were implemented regarding to parental attitudes with selection features of marriage partner. It was identified connection features of interaction in parent family with durability and long-term relationship, and was traced satisfaction of marriage partner in women and men. The impact of parental behavior was stated according to choice of marital partner and was identified possible strategies of its manifestation.

Key words: *parental attitudes, strong relationships, satisfaction of marriage partner, cohesion, requirement, expectation.*

Постановка проблеми. Важливою проблемою на сьогодні є зростання кількості розлучень, особливо в перші роки подружнього життя, що свідчить про кризу в сучасній сім'ї. Тому актуальним нині є пошук шляхів її стабілізації, зокрема через дослідження процесу вибору подружнього партнера.

Ступінь розробленості проблеми. Аналіз літератури показав, що існує велика кількість досліджень, в яких здійснено спроби пояснити вибір шлюбного партнера. Зокрема, одна з них полягає в існуванні несвідомих тенденцій, що закладаються ще в ранньому дитинстві в батьківській сім'ї та підкреслюють значущість інституту сім'ї у формуванні її моделі та у виборі партнера (А. Адлер, Е. Берн, М. Боуен, Дж. Віллі, К. Вітакер, К. Вітек, А.М. Волкова, І.В. Возилкіна, А.Б. Добрович, Г. Дікс, В.М. Дружинін, Е.Г. Ейдемиллер, І.П. Клемантович, У. Коммінс, С. Крахотвіл, Т. Лідз, Є.Б. Маценова, В.Д. Менделевич, В.В. Наріцин, С.М. Некрасова, Д. Пауелл, Н. Пезешкіан, О.С. Прилепських, П.М. Самсонова, В. Сатир, Л.М. Термен, С.О. Терьохіна, В. Томан, З. Фройд, Дж. Харріс, З. Цельмер,

В.І. Чередниченко, А.А. Шутценбергер, К.Г. Юнг, В.В. Юстицкий, О. Ясічка та ін.). Серед вітчизняних науковців, які займалися цією проблемою, слід згадати М.В. Вовчик-Блакитну, Т.А. Демидову, Е.В. Козловську, І.Р. Крупника, В.В. Мацока, В.І. Мушкевич, В.М. Радчук, Ю.Р. Сидорика, Ю.А. Чаусову та ін. Питання впливу батьківської родини на функціонування молодої сім'ї досліджувалося, проте поза увагою дослідників залишився аспект здійснення вибору шлюбного партнера.

Виходячи з актуальності проблеми та її недостатньої розробки було визначено мету дослідження: проаналізувати зв'язки між особливостями батьківських настанов та особливостями обраного шлюбного партнера.

Виклад основного матеріалу. Для проведення дослідження використовувалися такі методики: опитувальник «Шкала сімейного оточення» R. Moos, адаптована С.В. Куприяновим; опитувальник ПОВ (поведінка батьків і відношення підлітків до них), створений Е. Шафер; Гісенський особистісний опитувальник (D. Beckman, E. Brachler, H. Richter); методика діагнос-

тики міжособистісних відносин Т. Лірі; РОД (рольові очікування і домагання у шлюбі) О.М. Волкової, Г.М. Трапезнікової [6]. Статистична обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS 17. Використовувався кореляційний аналіз методом рангової кореляції Пірсона, що стосується метричних шкал із метою визначення зв'язку між змінними.

У дослідженнях взяли участь 68 пар (136 осіб), тобто 68 чоловіків і 68 жінок, які перебувають у громадянському чи цивільному шлюбі, віком від 20 до 70 років.

При описі результатів емпіричного дослідження ми вважали за доцільне представити окремо дані за жіночою та чоловічою вибіркою.

Жінки. Параметр «кількість років у шлюбі» тісно позитивно пов'язаний із такими змінними: згуртованість ($r=0,254$, $p=0,039$), експресивність ($r=0,260$, $p=0,035$), соціальні здібності ($r=0,328$, $p=0,007$), недовірливість ($r=0,303$, $p=0,014$), особистісна ідентифікація ($r=0,277$, $p=0,025$), господарсько-побутові домагання ($r=0,264$, $p=0,032$), батьківсько-виховні домагання ($r=0,278$, $p=0,024$), емоційно-психотерапевтичні домагання ($r=0,286$, $p=0,020$), а також має негативний зв'язок із соціальним схваленням ($r=-0,278$, $p=0,024$),

Одержані результати свідчать про те, що батьківським сім'ям жінок, які тривалий час перебувають у шлюбі, властиві такі характеристики: згуртованість, тобто турбота, взаємодопомога; експресивність, тобто можливість відкрито виражати свої почуття. Вони вибирають собі чоловіків із низькою соціальною репутацією та здібностями, непопулярних і не здатних добитись поставлених цілей, а також не комунікабельних, із недовірливим типом спілкування з оточуючими. Також їм властиві високі показники особистісної ідентифікації зі шлюбним партнером, тобто вони очікують спільності інтересів і потреб із партнером; на себе беруть виконання функцій у сферах господарсько-побутових, батьківсько-виховних та емоційно-психотерапевтичних домагань. Тобто, вони обирають собі досить пасивних, некомунікабельних чоловіків, самі ж, навпаки – займають активну позицію в сім'ї і беруть на себе виконання обов'язків майже у всіх сферах життя сім'ї. Для них характерна стратегія протилежностей та взаємодоповнення.

Шкала «рівень задоволеності шлюбним партнером» позитивно корелює із наступними змінними: автономність матері ($r=0,283$, $p=0,020$), відкритість ($r=0,243$, $p=0,046$), альтруїстичний тип спілкуван-

ня ($r=0,257$, $p=0,035$), батьківсько-виховні очікування ($r=0,242$, $p=0,036$), міцність стосунків ($r=0,382$, $p=0,001$), а також негативно корелює з господарсько-побутовими очікуваннями ($r=-0,287$, $p=0,018$).

Тобто, матерям жінок, які мають високий рівень задоволення своїм партнером, властива автономність, що свідчить про їх невимогливість і не виконання виховної функції. Ці жінки обирають собі в партнери чоловіків: відкритих, довірливих до оточуючих із альтруїстичним типом спілкування, тобто делікатних, розумних, успішних, самостійних, сильних, які мають можливість потурбуватись про когось, підбадьорити. Також їм властиві високі батьківсько-виховні та низькі господарсько-побутові очікування від чоловіка, а також високий показник міцності стосунків.

Шкала «міцність стосунків» позитивно корелює зі змінними: позитивний інтерес батька ($r=0,242$, $p=0,050$), домінантність ($r=0,395$, $p=0,001$); домагання соціальної активності ($r=0,277$, $p=0,022$), задоволеність шлюбним партнером ($r=0,382$, $p=0,001$), а також має негативні зв'язки із: відкритістю ($r=-0,367$, $p=0,002$), шкалою непослідовності батька ($r=-0,306$, $p=0,012$), егоцентричним ($r=-0,359$, $p=0,003$) та недовірливим ($r=-0,326$, $p=0,007$) типом спілкування, господарсько-побутовими очікуваннями ($r=-0,264$, $p=0,029$).

Це означає, що жінки, які вважають свої стосунки з чоловіком міцними, мали батька, який виявляв до них позитивний інтерес, сприйняття, проте був непослідовним, його ліберальність могла змінюватись строгістю, а сприйняття могло змінюватись емоційним відторгненням. Вони обирають слухняного, терплячого, поступливого, довірливого та відкритого чоловіка, який має велику потребу в любові; з низьким значенням егоцентризму і недовіри. Також у них відсутні очікування господарсько-побутової участі від партнера. Ці жінки мають професійні чи позасімейні потреби, тобто досить активні в соціальній сфері. Варто відзначити наявність у них задоволеності своїм партнером. Загалом у жінок, які вважають свої стосунки міцними, спостерігається стратегія повтору, тобто наявність «теплого» батька та «хорошого» чоловіка.

Таким чином, на довготривалість шлюбу впливає стратегія взаємодоповнення при виборі шлюбного партнера, де жінка займає активну позицію, а чоловік пасивну, жінка керує, чоловік підпорядковується. Задоволеність шлюбом пов'язана зі здоровою психологічною атмосферою батьківської сім'ї. Міцність стосунків має зв'язки зі стратегією повтору теплих стосунків із

батьком та вибором у партнери чоловіка, з яким будуть можливі такі стосунки.

Крім цього, виявлено кореляційні зв'язки між такими показниками у вибірці жінок:

1. Згуртованість тісно пов'язана з: незалежністю ($r=0,526$, $p=0,000$), позитивним інтересом батька ($r=0,493$, $p=0,000$), емоційно-психотерапевтичними домаганнями жінки щодо чоловіка ($r=0,463$, $p=0,000$). Це означає, що якщо батьківська сім'я жінки була згуртованою, незалежною, а батько виявляв позитивний інтерес, то жінка обиратиме собі в партнери чоловіка, що зможе забезпечити їй емоційно-психотерапевтичні домагання.

2. Позитивний інтерес батька пов'язаний зі: згуртованістю ($r=0,493$, $p=0,000$), конфліктом ($r=0,529$, $p=0,000$), позитивним інтересом матері ($r=0,604$, $p=0,000$), ворожістю матері ($r=-0,452$, $p=0,000$), соціальним схваленням ($r=0,423$, $p=0,000$). Якщо батько проявляв позитивний інтерес до доньки, вона обиратиме собі партнера з високим показником соціального схвалення, тобто з соціальною репутацією, симпатичного, популярного, здатного досягати поставлених цілей та поваги оточення.

3. Батьківсько-виховні домагання мають зв'язок із конфліктом ($r=0,379$, $p=0,000$), господарсько-побутовими домаганнями ($r=0,449$, $p=0,000$) – якщо в батьківській сім'ї була конфліктна обстановка, то жінка бере на себе батьківсько-виховні та господарсько-побутові функції у власній сім'ї.

4. Директивність матері пов'язана з покірним типом спілкування ($r=0,372$, $p=0,000$) – якщо мати жінки була директивною, тобто контролюючою, владною, критичною та строгою, то вона обере собі у партнери покірного чоловіка.

Одержані результати свідчать про те, що у жіночій вибірці спостерігається повтор сценаріїв за трьома стратегіями: 1) повтор здорового ставлення до жінки з батьківської сім'ї в актуальній; 2) стратегія компенсації конфлікту в батьківській сім'ї жінки через виконання нею батьківсько-виховних та господарсько-побутових функцій; 3) повтор негативного сценарію, за якого партнер стає на місце жертви директивності в батьківській сім'ї.

Чоловіки. У вибірці чоловіків показник «довготривалість стосунків» пов'язаний із показниками: експресивність ($r=0,270$, $p=0,026$) і конфлікт ($r=0,252$, $p=0,038$) як стилі взаємодії в батьківській сім'ї, домінантність дружини ($r=0,303$, $p=0,012$), її високі соціальні здібності ($r=0,323$, $p=0,000$), а також має негативний зв'язок із: ворожістю батька ($r=-0,330$, $p=0,011$), очікуваннями соціальної активності дружини

($r=-0,264$, $p=0,029$), власної соціальної активності ($r=-0,305$, $p=0,012$).

Отже, тривалість шлюбу пов'язана з експресивністю та конфліктом у батьківських сім'ях чоловіків, тобто дозволялося відкрито виражати свої почуття, в тому числі гнів та агресію. Батьки цих чоловіків були неворожими і непідозрілими щодо сина. Вони обирають собі домінантних дружин, які здатні до агресії, імпульсивності, керування, а також із високим показником соціальних здібностей, що виявляється у низькому рівні комунікабельності та здатності до самовідданості. Ці чоловіки мають низький рівень соціальної активності, цього ж вони очікують і від партнерок. Спостерігається стратегія повтору: експресивність та агресивність у батьківській сім'ї чоловіка, і агресивність та імпульсивність, як якості партнерки, а також стратегія взаємодоповнення, за якої співіснують домінантні дружини та чоловіки з низькою соціальною активністю.

Шкала «рівень задоволеності шлюбним партнером» у чоловіків корелює зі змінними: орієнтація на досягнення у батьківській сім'ї ($r=0,338$, $p=0,005$) та міцність стосунків ($r=0,695$, $p=0,000$). Бачимо, що чоловікам треба дуже мало, щоб бути задоволеними своїми стосунками: їм треба походити з сім'ї, де є орієнтація на досягнення, та вважати свої стосунки міцними.

«Міцність стосунків» має зв'язок із орієнтацією на досягнення у батьківській сім'ї ($r=0,355$, $p=0,003$) та негативно корелює з такими показниками: відкритість у стосунках із оточуючими ($r=-0,372$, $p=0,002$), що означає наявність у них довіри та великої потреби у любові; соціальні здібності ($r=-0,364$, $p=0,002$) з недовірливим стилем спілкування ($r=-0,242$, $p=0,047$). Констатуємо, що чоловік, який вважає свої стосунки міцними, обирає собі партнерку активну, комунікабельну, впевнену в собі, відкриту, ту, що має велику потребу в любові, довірливу. Спостерігається стратегія повтору – нормальна психологічна атмосфера самореалізації в батьківській сім'ї та такий самий здоровий вибір партнерки.

Результати свідчать про те, що чим довше пара перебуває у шлюбі, тим вищі соціальні здібності дружини, вона стає домінантною, а рівень соціальних здібностей чоловіка падає. Проте це може характеризувати те покоління, яке на сьогодні вже тривалий час перебуває у шлюбі. Можна стверджувати, що для досягнення міцних стосунків у подружжя та для задоволеності шлюбною партнеркою чоловікам потрібно вибирати дружин відкритих, довірливих, комунікабельних, активних, упевнених у

собі, а також бути з сім'ї, де була орієнтація на досягнення. Крім того чоловіки, які здатні до тривалих стосунків, зазвичай, виховувалися у експресивних та конфліктних сім'ях, де дозволялося виражати будь-які емоції, в тому числі агресію, із неворожими і непідозрілими батьками.

Крім цього, у чоловічій вибірці виявлено значущі кореляційні зв'язки між такими шкалами:

1. Орієнтація на активний відпочинок має негативні зв'язки з егоцентричністю ($r=-0,342$, $p=0,004$) та агресивністю ($r=-0,385$, $p=0,001$) – якщо в батьківській сім'ї існувала орієнтація на активний відпочинок, чоловік буде обирати собі дружину, яка задоволена собою, вірить в себе, незалежну, схильну до конкуренції та не схильну до агресивної поведінки.

2. Інтелектуально-культурна орієнтація негативно пов'язана з довірливістю ($r=-0,383$, $p=0,001$) – якщо в батьківській сім'ї була інтелектуально-культурна орієнтація, то чоловік буде обирати собі довірливу партнершу.

3. Директивність матері має зв'язки з непослідовністю матері ($r=0,543$, $p=0,000$), директивністю батька ($r=0,489$, $p=0,000$), господарсько-побутовими очікуваннями ($r=0,414$, $p=0,000$) – якщо мати чоловіків була директивною, то вони будуть очікувати від дружин виконання господарсько-побутових функцій.

4. Контроль, пов'язаний з інтимно-сексуальною сферою ($r=0,376$, $p=0,002$) – якщо в батьківській сім'ї існував контроль, то важливою для таких чоловіків буде інтимно-сексуальна сфера у власній сім'ї.

5. Позитивний інтерес матері має зв'язок з емоційно-психотерапевтичними домаганнями ($r=0,326$, $p=0,008$) – якщо чоловік відчував позитивний інтерес із боку матері, він прагне у власних стосунках бути сімейним «психотерапевтом».

6. Автономність матері пов'язана з автономністю батька ($r=0,622$, $p=0,000$), авторитарністю ($r=0,358$, $p=0,003$) – якщо батько та мати виявляли автономність щодо сина, то він обирає собі авторитарну дружину.

7. Ворожість батька має зв'язки з: непослідовністю матері ($r=0,453$, $p=0,000$), директивністю батька ($r=0,544$, $p=0,000$), непослідовністю батька ($r=0,626$, $p=0,000$), господарсько-побутовими очікуваннями ($r=0,358$, $p=0,005$), емоційно-психотерапевтичними очікуваннями ($r=0,375$, $p=0,003$), а також негативно пов'язана зі шкалою «позитивний інтерес батька» ($r=-0,421$, $p=0,001$) – якщо батько чоловіка був ворожо налаштованим до сина, директивним,

не мав позитивного інтересу, разом із матір'ю були непослідовними, чоловік буде очікувати від дружини відповідності його господарсько-побутовим та емоційно-психотерапевтичним домаганням.

8. Непослідовність матері має зв'язок із залежністю ($r=0,399$, $p=0,001$) – якщо мати була непослідовою, то обирається партнерка, схильна до залежності, дещо безпомічна, тривожна і невпевнена в собі.

9. Непослідовність батька пов'язана з емоційно-психотерапевтичними очікуваннями ($r=0,347$, $p=0,000$) – якщо батько був непослідовним щодо сина, він буде обирати дружину, яка зможе задовольнити його емоційно-психотерапевтичні очікування.

10. Показники інтимно-сексуальної сфери мають зв'язки з особистісною ідентифікацією ($r=0,363$, $p=0,002$), господарсько-побутовими очікуваннями ($r=0,372$, $p=0,000$), емоційно-психотерапевтичними очікуваннями ($r=0,455$, $p=0,000$), домаганнями зовнішньої привабливості ($r=0,355$, $p=0,003$) – якщо для чоловіків важливою є інтимно-сексуальна сфера, вони очікують спільності інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій з партнеркою, виконання партнеркою господарсько-побутових та емоційно-психотерапевтичних функцій, а від себе – зовнішньої привабливості.

Якщо атмосфера в батьківській сім'ї була здоровою, «теплою» і контактною, то чоловік обирає в шлюбні партнерки таку саму дружину. Якщо клімат був ворожий, директивний, непослідовний, то чоловік очікує від дружини задоволення його емоційно-психотерапевтичних та інших очікувань, тобто чекає, щоб дружина компенсувала те, чого не було отримано в батьківській сім'ї. І навпаки, якщо матір чоловіка транслювала йому позитивний інтерес, він готовий надавати його своїй дружині, виконуючи емоційно-психотерапевтичну функцію. Можна констатувати наявність як мінімум двох стратегій: компенсації (в негативному середовищі) і повтору або взаємодоповнення (в позитивному).

Висновки. Таким чином, результати дослідження доводять наявність тісного зв'язку між батьківськими настановами на особливостями вибору подружнього партнера як у чоловіків, так і в жінок. У більшості випадків спостерігається стратегія повтору, коли шлюбний партнер обирається за подібністю з батьками, а також стратегія супротиву батьківським настановам та компенсації при виборі, коли обирається саме такий партнер, який може дати те, чого не вистачало в батьківській сім'ї. В таких парах виявлено незадоволення партнером та неміцність шлюбних стосунків. Крім цього, при виборі

шлюбного партнера спостерігається також стратегія взаємодоповнення, за якої партнери доповнюють один одного або шукають доповнення когось із батьків. Отримані результати дають підстави зробити висновок про вплив батьківських настанов на вибір шлюбного партнера. Перспективи подальших розвідок полягають у визначенні конкретних типів батьківських настанов та особливостей вибору шлюбного партнера, які притаманні сучасній українській подружній парі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боуэн М. Теория семейных систем Мюррея Боуэна: Основные понятия, методы и клиническая практика / М. Боуэн. – М.: «Когито-Центр», 2005. – 342 с.
2. Витакер К. Танцы с семьей. Семейная терапия: символический подход, основанный на личностном опыте / К. Витакер, В. Бамберри. – М.: Класс, 2001. – 176 с.
4. Радчук В.М. Механізми вибору шлюбного партнера / В.М. Радчук // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Зб. наукових праць КНУ ім. Т.Г. Шевченка / За ред. В.І. Судакова. – № 2 (23) – К., 2014. – 314 с. – С. 232–239.
5. Шутценбергер А.А. Синдром предков. Трансгенерационные связи, семейные тайны, синдром годовщины, передача травм и практическое использование геносоциогаммы / А.А. Шутценбергер – М. : изд-во Института психотерапии, 2001. – 240 с.
6. Эйдемиллер Э.Г. Психология и психотерапия семьи / Э.Г. Эйдемиллер, В.В. Юстицкий. – СПб.: Питер, 1999. – 656 с.